

De niet-gelovige in het CDA

Door de tegenstelling tussen christelijk en niet-christelijk te benadrukken gaan Couwenberg en Van Gennip in Christen-Democratische Verkenningen van november 1993 voorbij aan een groep mensen die het achterliggend gedachtegoed van het CDA kan delen, maar die niet gelooft. Een persoonlijk getuigenis van een niet-gelovige.

Eén van de belangrijkste redenen om Christen-Democratische Verkenningen te lezen is voor mij het volgen van de discussie over de 'C' in het CDA. Misschien met uitzondering van de lezer voor wie het christelijk geloof werkelijk 'een rustig bezit' is, zijn deze artikelen een onmisbare leidraad in het denken over dit thema. Natuurlijk: het Program van Uitgangspunten is net opnieuw vastgesteld en de artikelen die daarover gaan zijn met de grootste mogelijke zorg tot stand gekomen, maar daarmee kan de discussie niet stoppen. Die zal nooit stoppen. Het recente artikel van Couwenberg en de reactie daarop van Van Gennip in het novembernummer van 1993 vormen daarvan een bewijs. Bij deze lezer zijn twee uitspraken, één van Couwenberg en één van Van Gennip, lang blijven hangen. Het gaat

in beide gevallen om uitspraken waar ik in eerste instantie instemmend bij knikte, maar waar ik later over ben gaan nadenken alsof ik met mijn tong een gevoelige tand aan het aftasten was.

In het artikel 'Identiteit CDA ter discussie', doet prof. dr. S.W. Couwenberg de uitspraak 'Velen die carrière willen maken, maken voor de grondslag een beleefde buiging'. En in zijn reactie op dit artikel doet Van Gennip de uitspraak 'Wie in een sterk seculerende samenleving durft te blijven kiezen voor een expliciet christelijke grondslag laat bewust een deel van het kiezerspotentieel, dat zich aangetrokken zou voelen tot een loutere bestuurderspartij, liggen.'

Couwenberg sprak mij aan en in eerste instantie bekende ik schuld: soms bestaat mijn gedrag in de partij uit inderdaad niet meer dan een beleefde buiging naar de grondslag. En Van

Drs. D. P. Noordhoek

Gennip gaf ik direct gelijk, meer nog, ik bedacht met een glimlach dat onze wetenschappelijk directeur ook een goed marketingman is: hij zet het 'unique selling point' van het CDA stevig neer. Een dergelijke exclusiviteitsverklaring is in onze rijke tijd de beste manier om een 'merk' als het CDA te positioneren.

Maar er over nadenkend voel ik mijzelf wel tekort gedaan. Couwenberg zou in zijn scepsis over de motieven van veel bestuurders in algemene zin gelijk kunnen hebben, maar in mijn individuele geval heeft hij het niet en naar mijn vermoeden ook bij vele anderen niet. Door de tegenstelling tussen christelijk en niet-christelijk te benadrukken gaan hij en Van Gennip in hun argumentatie voorbij aan een groep mensen die als lid of potentieel lid het achterliggend gedachtegoed van het CDA kunnen delen, maar die het in de beleving van het geloof zo moeilijk hebben dat ze, voor zover ze binnen het CDA actief zijn voortdurend worstelen met een vraag als 'ben ik nu hypocriet of niet'. En die voor zover ze buiten het CDA staan denken, 'wat moet ik met een partij waarin ik mij uiteindelijk het beste thuis voel maar waarvan ik het geloof niet meer kan delen?'

Program en praktijk

Het eerste artikel van het Program van Uitgangspunten zegt het zo mooi: 'Het CDA aanvaardt het Bijbels getuigenis van Gods beloften, daden en geboden als van beslissende betekenis voor mens, maatschappij en overheid. Het richt zich daarnaar met de intentie steeds te zoeken naar de betekenis van het Evangelie voor het politieke handelen.'

Daar spreekt het delen van een gezamenlijke zoektocht uit: wat betekent de

boodschap van de Heilige Schrift voor ons? Er is sprake van een intentie, niet van zekerheid.

Maar de praktijk wordt beheerst door twee andere beelden. Aan de ene kant is er het beeld van Couwenberg (gechargeerd, ik weet het), waarin er geen sprake is van een dergelijk zoeken. Waarin er in het geheel geen sprake is van een ideologie, laat staan van een geloof. De eisen van de bestuurspraktijk staan voorop.

Aan de andere kant is er het beeld van Van Gennip, waarin er een ideologische lakmoesproef is die per saldo bestaat uit de vraag 'bent u christen of niet?' en die in onze CDA-praktijk helaas vooral bestaat uit de vraag 'van welk kerkgenootschap bent u lid?'. Ik wil betogen dat het CDA een volwaardige plaats moet bieden aan degenen die in hoofd en hart het Program van Uitgangspunten onderschrijven, ook al kan men op de vraag van de christelijke geloofsbelijdenis geen volmondig 'ja' zeggen.

Een persoonlijk verhaal

Ik ben, voor zover mijn werk het toelaat, actief binnen het CDA. Er zijn in een grijs verleden wel momenten geweest waarin ik naar andere partijen heb gekeken. Er zijn zeker momenten geweest waarin ik gewenst heb dat ik in een land was geboren waarin de kerkelijke en de politieke identiteit niet zo expliciet verweven zijn als hier in Nederland, maar tegelijk heb ik er nooit serieus aan getwijfeld dat ik politiek actief wilde zijn en dat dan het CDA mijn partij is.

Dat is voor een deel mijn achtergrond. Gereformeerd en opgevoed vanuit de gedachte dat je wat terug moet doen voor al het goede dat je gegeven is. Voor een ander deel is dat, laten we het

bestje ook maar bij zijn naam noemen: ambitie. Het is een test en een spel om te zien wat je kan betekenen in de centrale arena van het maatschappelijk leven, de politiek.

Maar dat is niet het hele verhaal. Mensen zijn meer dan de som van hun opvoeding en ijdelheid. In mijn geval wordt mijn betrokkenheid en afstand tot het CDA sterk bepaald door mijn gedachten over het geloof. De geloofs-crisis die ik heb doorgemaakt heeft mij meer, en niet minder, bewust gemaakt van hetgeen ik deel in de normen en tradities van het christelijk geloof en het is van daaruit dat ik actief in het CDA wil zijn, ook al heeft het geloof zelf die crisis niet overleefd.

Ik ben er van overtuigd dat ieder mens de behoefte aan een geloof, aan een God, deelt. Zeker in tijden van persoonlijk leed, maar ook op de momenten dat je ziet hoe werkelijk mooi de wereld is, zie ik niet hoe een mens daar aan voorbij kan gaan zonder diep in zich te grijpen naar een beeld van zijn of haar God. Maar de behoefte van een mens aan een God is nog niet hetzelfde als het weten van een bestaan van God, een wetende en handelende entiteit buiten en boven onszelf. In het dagelijkse leven verschil ik in mijn denken en handelen waarschijnlijk niet van mensen die nog wel in het geloof delen, maar mijn eigen houding is uiteindelijk: ik zou graag willen geloven, maar kan het niet. Voor mijzelf heb ik de opdracht om verder te zoeken naar God, maar ik kan als ik consequent ben niet zeggen dat ik in 'God' en het Bijbels beeld waarin ik ben opgevoed geloof.

Delen van normen Evangelie

Dit is niet de plaats om verder op mijn persoonlijk geloof/niet-geloven door te

gaan. Waar het mij om gaat is dat ik in het zoeken naar God ook heb moeten nadenken over de betekenis van de boodschap van het geloof, met name waar het gaat om de boodschap van naastenliefde. En die boodschap, die norm, is met al mijn tekortkomingen wel degelijk de inspiratie voor al mijn handelen, dus ook mijn politieke handelen, net zoals ook het verhaal van Jezus Christus een voorbeeld blijft. Ik verzet me dan ook tegen de impliciete notie van velen dat met een verlies aan geloof ook een verlies aan van het geloof ontleende normen gepaard zou moeten gaan. Integendeel, daarvoor zijn die normen veel te diep verankerd. Bovendien groeit bij het ouder worden het respect en ontzag voor de enorme beschavende waarde die van het geloof uitgaat en de belangrijke rol die de kerkelijke traditie daarin speelt. Het CDA heeft ook als volkspartij groot gelijk om daar zo dicht mogelijk bij te willen blijven. Het gaat werkelijk om een delen van de door het Evangelie geïnspireerde normen voor het politieke handelen. Daar wil ik graag op worden aangesproken. Er zou iets fundamenteel mis zijn als het in de CDA-praktijk alleen maar gaat om het hebben van een dubbel lidmaatschap: eerst die van een kerk, dan die van de partij.

Buiten het geloof, binnen de partij?

Het bovenstaande is geschreven vanuit de positie van iemand die binnen de partij worstelt met de vraag hoe actief hij kan zijn terwijl hij moeite heeft met de 'C' van het CDA. Anderen binnen de partij die dezelfde moeite hebben worden hiermee uitgenodigd om zich ook uit te spreken. Eenzijdig wordt alleen door gelovigen over de positie van gelovigen en niet-gelovigen gesproken

en geschreven. Dat is begrijpelijk, maar het is niet goed. Couwenberg zou dan gelijk kunnen krijgen met zijn opmerking dat het alleen maar gaat om een beleefde buiging richting grondslag. Van Gennip heeft niet ongelijk door een drempel te leggen waardoor het puur pragmatische van het geïnspireerde lid kan worden onderscheiden. De aan het geloof ontleende normen zijn daarin richtlijn omdat men daar redelijk herkenbaar en in concreet gedrag op kan worden aangesproken. Maar juist dan is het belangrijk dat dit aanspreken verder gaat dan alleen maar de test van het 'christen zijn' in het verlengde van het lidmaatschap van een kerk. Want het probleem met de drempel van Van Gennip is dat het kan overkomen als: de belangrijkste machtspartij in Nederland is van mening dat christenen kennelijk betere mensen zijn dan anderen. Er zijn helaas genoeg mensen die in het standpunt van Van Gennip de arrogantie van de macht zullen proeven. Ten onrechte, natuurlijk. Maar de enige echte manier om dat te voorkomen is door echt en omarmend te zijn in onze beleving van de grondslag. Als volkspartij kunnen wij het ons op de lange termijn niet veroorloven een partij te zijn die primair wordt gezien als de club van de kerkelijken en niet als de club van de Nederlanders.

Buiten het geloof, buiten de partij?

De aandacht van de partij moet ten minste zozeer uitgaan naar degenen die buiten de partij staan. Couwenberg stelt: 'Politiek is de resultante van een wisselwerking tussen morele principes en het machtsmotief, waarbij er wel voortdurend een tendens aanwezig is om die principes dienstbaar te maken aan het machtsmotief'. Dit zou waar-

schijnlijk moeten betekenen dat mensen die niet aantoonbaar delen in de moraal (lees bij het CDA: kerklid zijn) in feite handelen op basis van het machtsmotief.

Volgens de 'public choice' benadering en andere theorieën die zich bezighouden met de motivatie van menselijk handelen heeft hij bewijsbaar gelijk. Maar het probleem is dat nog geen enkele sociaal-wetenschappelijk theorie voorbij een bepaald (hoog) niveau van generaliseren in staat is de complexiteit van het menselijk denken en handelen overtuigend te verklaren.

Wat moet ik bijvoorbeeld denken van mensen die ik in mijn werksfeer tegenkom die op hun manier weten wat macht is en hoe daar mee om te gaan, maar die niet meer politiek actief zijn omdat de partij van hun keuze vraagt om vanuit een geloof te spreken dat ze niet meer delen?

Ik denk dan aan mensen die verantwoordelijkheid nemen in hun werk en in hun persoonlijk leven. Ik denk aan mensen die het woord 'rentmeester' ouderwets vinden, maar er wel door worden aangesproken. Ik denk aan mensen die de zorg delen om een gezin, om kinderen en hun opvoeding. Die zich er niet helemaal makkelijk bij voelen, maar voor die kinderen toch kiezen voor een christelijke school, juist vanwege het feit dat daar over Bijbel en geloof wordt gesproken. Ze zeggen dan: 'ik twijfel, maar mijn kinderen moeten hun eigen keuze kunnen maken'.

Ik heb het dan over de mensen die in een eerdere tijd welhaast vanzelfsprekend hun beste krachten gaven aan organisaties als ARP, KVP en CHU, maar die nu niet meer weten waarom ze zondag nog naar de kerk zouden gaan en voor wie een zuil alleen nog maar de

rest is van een oude tempel. En die het soort mensen zijn die naast hun drukke werk uitsluitend actief willen worden voor een groep of club waar ze echt achter kunnen staan. Het CDA hoort daar niet bij, want ze weten zich afgevozen.

Vragen voor de partij

Mogen deze mensen werkelijk niet actief lid worden binnen het CDA? En indien wel, zouden wij dan niet iets moeten doen om duidelijk te maken dat ook zij welkom zijn? En hoe kunnen we er dan voor zorgen dat dit niet gaat in een sfeer van beleefde buigingen en verborgen twijfels, maar in een open aanspreken op de normen die aan het handelen ten grondslag liggen? Geen onbelangrijke vragen voor een partij die op een smalle demografische evenwichtsbalk loopt tussen passieve instemming en kerkelijke betrokkenheid enerzijds en toenemende politieke vervreemding en individualisering anderzijds.

Om even concreet te worden: niet zonder ergernis heb ik de perikelen rondom de kandidaatsstelling voor de Tweede Kamer gevolgd. Het is een stap terug in onze ontwikkeling als partij hoe sterk er wordt gelet op kerkelijke achtergrond in de keuze van de kandidaten. Er zijn er die de media daar de schuld van geven, maar we lokken de ellende ook uit door altijd nadrukkelijk het kerkgenootschap te vermelden bij de achtergrond van kandidaten.

Letter en geest

Ik ben nog steeds lid van de Gereformeerde Kerk. Ik ga soms naar die kerk en lever op mijn manier als het kan een bijdrage, maar voor mijn eigen gemoedsrust heb ik al tot twee keer toe geprobeerd mij uit te laten schrijven.

Telkens is dat verzoek gewoon genegeerd en blijf ik alles ontvangen wat bij het lidmaatschap hoort, tot en met mijn verjaardagskaart.

Formeel is er dus geen probleem. Maar er is natuurlijk een verschil tussen letter en geest. Mijn politiek handelen is heel bescheiden, maar mocht iemand daarvan ooit menen dat het in strijd is met de geest van de Heilige Schrift, ja, dan is er een groot probleem. Vertrek kan de consequentie zijn.

Tegelijk meen ik op diezelfde basis de partij te kunnen aanspreken op haar houding en handelen. Daarin zoek ik ook naar het idealisme waar Van Gennip voor pleit. Couwenberg concludeert in zijn artikel dat politiek pragmatisme uiteindelijk steeds de doorslag geeft. Voor de dagelijkse politiek kan dit kloppen, maar op de meetlat van de geschiedenis worden de puur pragmatici niet lang genoteerd. De geschiedenis herinnert zich de dingen die groter zijn dan de enkele mens en zijn motieven. Met de Heilige Schrift en met het voorbeeld van het beschreven leven van Jezus Christus beschikt het CDA over een inspiratiebron en een voorbeeld waarmee mensen in potentie boven zichzelf uit kunnen stijgen. Meer kun je niet krijgen, meer mag je niet verlangen, maar dat is al ontzettend veel. De leden van het CDA doen de partij en zichzelf tekort als ze bij voorbaat zouden ontkennen dat een niet-gelovige die inspiratie kan delen en dat dat voorbeeld niet gevolgd zou kunnen worden.

Drs. D.P. Noordboek (1957) is projectmanager bij Stichting de Baak, het Management Studiecentrum van het VNO. Hij is bestuurslid van de CDA-afdeling Berkel en Rodenrijs en de Kamerkring Leiden.

"Politiek is een zaak van iedereen"

Met het rapport "Politiek is een zaak van iedereen" wijzen de Franse bisschoppen ook Nederlanders erop dat wij niet kunnen volstaan met het op ethische gronden bekritisieren van de politiek maar dat wij moedig en zelfbewust de weg moeten inslaan van engagement.

Politiek is een zaak van iedereen", onder deze titel heeft de Sociale commissie van het Franse episcopaat een studie gepresenteerd, gewijd aan de huidige politieke situatie. De Franse tekst verscheen in oktober 1991, en onlangs publiceerde Kerkelijke Documentatie¹ een vertaling van dit document van de hand van E. van Voorst tot Voorst s.j. Het stuk is een nadere bestudering, ook vanuit Nederlands perspectief, volop waard. De veranderingen op het internationale toneel sinds 1989 hebben immers niet alleen betrekking op het Franse politieke leven. Nu volkeren in Centraal- en Oost-Europa en in Afrika hun vrijheid hervonden hebben, dringt zich de vraag op hoe 'de politiek' in het Westen functioneert, in het persoonlijk leven en in dat van de gemeenschap, niet alleen in Frankrijk, ook in Nederland. Politiek heeft immers betrekking op het 'samen leven' in wederzijds respect en zorg voor het algemeen belang, zo stelt

Prof. dr. A.G. Weiler

het document terecht. En dat heeft iets te maken met ieders geweten en met de zending van de kerk (kerken).

De Franse bisschoppen constateren, dat de vertrouwde vormen van deelname aan het politieke leven aan het afbrokkelen zijn; een constatering die met veel recht ook op de Nederlandse situatie kan worden toegepast, gezien de

alom geconstateerde malaise in het politiek engagement van de burgers. Ontgoocheling over het wegvallen van de grote ideologieën, groeiend conservatisme, individualisme, bureaucratisering; de fenomenen zijn bekend. Ze leiden tot argwaan en achterdocht ten opzichte van de politiek, ook ten opzichte van politieke partijen en personen.

De democratische discussies verlopen moeizaam en verzanden in geharrewar over technische, modelmatige oplossingen van samenlevingsproblemen. De deelname aan verkiezingen loopt terug. De maatschappij valt uiteen in lagen met verschillende snelhe-